

LAAKKEIDEN SAATAVUUS JA LAAKEVAARENOKSET

Kati Sarnola

Proviisori

Nuorempi tutkija, Itä-Suomen yliopisto

Johanna Timonen

FaT

Yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopisto

Riitta Ahonen

Professori

Itä-Suomen yliopisto

Lääkkeiden saatavuusongelmat apteekin näkökulmasta

Lääkkeiden saatavuusongelmat ovat yleisiä suomalaisissa apteekeissa. Useimmiten asiakkaalle pystytään kuitenkin toimittamaan korvaava valmiste. Tästä huolimatta saatavuusongelmat heikentävät apteekkien asiakastytyväisyyttä ja pitkittävät asiakaspalvelutilanteita. Saatavuusongelmien syyt ovat harvoin apteekkien tiedossa.

Apteekkien tehtävänä on huolehtia siitä, että väestö voi vaikeudetta saada tarvitsemiaan lääkkeitä. Lääkkeiden saatavuusongelmat ovat yleistyneet viime vuosina. Ongelmat lääkkeiden saatavuudessa voivat vaikuttaa merkittävästi lääkitysturvallisuuteen ja lääkehoidon toteutumiseen.

Lääkkeiden saatavuusongelmat ovat yleisiä

Lääkkeiden saatavuuskatkokset ovat globaali ongelma. Euroopassa 63 %:lla ja Yhdysvalloissa lähes puolella sairaaloista on saatavuusongelmia viikoittain. Kanadassa lähes kaikilla apteekeilla on saatavuusongelmia viikoittain. Tutkimuksen mukaan 80 %:lla suomalaisista apteekeista on lääkkeiden saatavuusongelmia päivittäin tai lähes päivittäin.

Saatavuusongelmat kohdistuvat Suomessa ja muualla maailmassa tavanomaisesti käytettäviin lääkeryhmiin. Ongelmia on yleisimmin kesushermostoon vaikuttavissa lääkkeissä, sydän- ja verisuonisairauksien lääkkeissä, ruuansulatuselimestön sairauksien ja aineenvaihduntasairauksien lääkkeissä sekä antibiooteissa. Suomalaisissa apteekeissa lähes 80 % saatavuuskatkoksista koskee reseptilääkkeitä.

Saatavuusongelmien vaikutukset

Lääkkeiden saatavuusongelmat voivat aiheuttaa hoidon viivästymistä, lääkitysvirheitä tai muutoksia asiakkaan lääkitykseen. Myös lääkehoidon kustannukset voivat kasvaa, jos joudutaan valitsemaan lääkehoito, joka on alkuperäistä hoitoa kalliimpi. Lääkkeiden saatavuusongelmat eivät

yleensä aiheuta ongelmia apteekkien asiakkaille Suomessa, sillä puuttuva valmiste pystytään korvaamaan toisella. Saatavuuskatkokset eivät aina näy apteekkien asiakkaalle myöskään siksi, että apteekeilla on yleensä varastossa riittävä määrä lääkettä saatavuuskatkoksen ajaksi.

Noin kolmannes ilmenneistä lääkepuutoksista aiheuttaa ongelmia apteekkihenkilöstölle. Saatavuusongelmat heikentävät asiakastytyväisyyttä ja pitkittävät asiakaspalvelutilanteita. Lisäksi saatavuusongelmat vaikeuttavat apteekkien varastonhallintaa sekä lisäävät kiireen tuntua työssä. Ongelmat kuormittavat myös muuta terveydenhuoltohenkilöstöä. Mikäli asiakkaalle määrättyä lääkettä ei ole saatavilla, eikä sille löydy korvaavaa valmistetta, apteekkien henkilökunnan on otettava yhteyttä hoitavaan

©iStock/alvarez

lääkäriin, joka voi määrätä asiakkaalle vaihtoehdoisen hoidon. Saatavuusongelmista huolimatta asiakas jää ilman lääkettä erittäin harvoin.

Suomessa saatavuusongelmien taustalla on monia syitä

Lääkkeiden saatavuusongelmien syy on harvoin tiedossa suomalaisissa apteekeissa. Saatavuusongelmien taustalla vaikuttavat Suomen lääkemarkkinoiden erityispiirteet ja globaalit syyt.

Useimmiten saatavuusongelmat johtuvat Suomen lääkemarkkinoiden pienestä koosta. Lääkkeiden myyntivolyymit ovat Suomessa pieniä verrattuna moneen muuhun Euroopan maahan tai kansainvälisiin lääkemarkkinoihin. Suomen lääkemarkkinoiden koko oli vuonna 2016 noin 0,3 % koko maailman ja 1,2 % Euroopan lääkemarkkinoista.

Pienten markkinoiden houkuttelevuutta heikentävät pienten myyntivolyymien lisäksi matala hintataso ja heikko kannattavuus. Suomen lääkemarkkinoiden erityispiirteenä on myös lääkkeiden pitkä toimitusaika. Toimitusajalla tarkoitetaan aikaa, joka kuluu lääkkeen tilaamisesta ja valmistamisesta sen saamiseen Suomeen lääketukkukauppaan. Toimitusaika voi vaihdella muutamasta kuukaudesta jopa kahteen vuoteen. Lääkkeen kysyntää on kuitenkin vaikea ennustaa

luotettavasti pitkän ajan päähän. Tämä voi aiheuttaa saatavuusongelmia.

Saatavuusongelmat johtuvat usein myös äkillisistä kysynnän muutoksista. Kysynnän muutoksia aiheuttavat tuotteiden menekin kausivaihtelun lisäksi kilpailevien yritysten saatavuusongelmat. Kun kilpailevan yrityksen tuote on tilapäisesti poissa markkinoilta, muiden vastaavien tuotteiden myynti kasvaa nopeasti. Äkillisesti nousseen kysyntään vastaaminen on usein haastavaa, ellei mahdollista.

Saatavuusongelmia aiheuttavat myös logistiset haasteet, kuten varastojen pieni koko missä tahansa lääkkeiden jakeluverkoston osassa: lääkeyrityksessä, tukkukaupassa, apteekissa ja sairaalassa. Lisäksi ongelmia aiheutuu pitkistä tai monimutkaisista toimitusketjuista. Ketjua, jossa on paljon alihankkijoita, on vaikea hallita.

Asiakkaat kohtaavat lääkkeiden saatavuusongelmat apteekeissa. Apteekissa lääkkeiden hyvää saatavuutta voidaan paikallisesti edistää hyvällä varastonhallinnalla. Saatavuusongelmat eivät kuitenkaan yleisimmin johdu apteekeista, tai edes kotimaisesta lääkejakeluverkostosta, vaan ongelmien taustalla vaikuttavat globaalit syyt. Varsinaisten saatavuusongelmien lisäksi lääkkeiden saatavuuteen vaikuttavat myös muut tekijät. Hyvän saatavuuden esteenä voivat olla talou-

delliset syyt, kuten lääkkeen korvattavuuden puuttuminen sekä lääkkeen korkea hinta potilaalle ja yhteiskunnalle.

Tarvetta tiedottamisen tehostamiselle?

Parempi tiedonkulku apteekkien, lääketukkukauppojen ja lääkeyritysten välillä voisi vähentää saatavuuskosten aiheuttamaa työtaakkaa apteekeissa. Kun lääkkeiden saatavuusongelmien syy ja ajankohta, jolloin lääke on taas saatavilla, olisi useammin apteekkihenkilöstön tiedossa, asiakkaan palveleminen helpottuisi. ●

KIRJALLISUUTTA

- American Hospital Association. Survey on drug shortages. AHA 2011. www.aha.org
- Besancon L, Chaar B. Report of the International Summit on Medicine Shortage. International Pharmaceutical Federation (FIP). FIP 2013. www.fip.org
- Canadian Pharmacists Association. Canadian drug shortages survey: Final report. CPhA 2010. www.pharmacists.ca
- EAHP. EAHP Policy Briefings. Medicines shortages in European hospitals. EAHP 2013. www.eahp.eu
- Heiskanen K, ym. Medicine shortages – study of community pharmacies in Finland. Health Policy 2015; 119(2): 232–238.
- Heiskanen K, ym. The reasons behind medicine shortages from the perspective of pharmaceutical companies and pharmaceutical wholesalers in Finland. Julkaistu 28.6.2017. <http://journals.plos.org>
- Lääkemyynti tukkuhinnoin vuonna 2016. Lääketeollisuus ry 2017. www.laaketeollisuus.fi
- Pauwels K, ym. Drug shortages in European countries: a trade-off between market attractiveness and cost containment? BMC Health Serv Res 2014; 14(438): 1–9.

